

Д. С. Курило,
аспірант кафедри публічної політики,
Навчально-науковий інститут "Інститут державного управління"
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4586-0482>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.4.275

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИТЕРІЇВ ТА ІНДИКАТОРІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

D. Kurylo,
Postgraduate Student of the Department of Public Policy, Educational and Scientific Institute
"Institute of Public Administration" Kharkiv National University named after V. N. Karazin

APPROACHES TO THE FORMATION OF A SYSTEM OF CRITERIA AND INDICATORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF REGIONS

Розглянуто підходи до формування критеріїв та індикаторів сталого розвитку регіонів з урахуванням принципів ефективного публічного управління. Визначено, що забезпечення сталого розвитку є ключовою метою регіональної політики, проте його впровадження залишається нерівномірним.

Обґрунтовано необхідність використання уніфікованих методів оцінювання ефективності управління. Виділено індикатори та критерії, які можуть бути інтегровані в систему оцінки сталого розвитку регіону. Основні складові індикатори мають враховувати специфіку регіонів, бути вимірюваними, зрозумілими, достовірними та динамічними.

Формування системи індикаторів та критеріїв оцінки сталого розвитку регіону дозволяє забезпечити комплексний моніторинг та оцінку прогресу регіонів на шляху до сталості, виявляти проблемні сфери та визначати пріоритетні напрями регіональної політики.

Результати дослідження сприятимуть вдосконаленню стратегічного планування та моніторингу регіонального розвитку.

The approaches to the formation of a system of criteria and indicators for sustainable regional development, taking into account the principles and elements of public administration, have been studied. Ensuring sustainable regional development is defined as one of the key goals of state regional policy in the face of global challenges. At the same time, an analysis of the current state of regional development in Ukraine and the world indicates the uneven implementation of the principles of sustainable development, which necessitates the need for unified approaches to assessing the effectiveness of implemented policies.

The key prerequisites for achieving sustainable development at the regional level are the development of multi-level management systems with the participation of all stakeholders, the coordination of strategic priorities at the national, regional and local levels, as well as the use of modern smart specialization tools in strategic planning of regional development.

It is noted that the criteria and indicators of sustainable development must meet a number of requirements, namely, be relevant to the specifics of a particular region, take into account its natural resource, economic, social and environmental potential, be subject to quantitative assessment based on reliable statistical data, be understandable and easily interpreted for specialists and the public. In addition, the indicators must be dynamic in nature, which allows assessing changes and trends in the development of the region over time.

The formation of a system of indicators and criteria for assessing the sustainable development of the region allows for comprehensive monitoring and assessment of the progress of regions on the path to sustainability, identify problem areas and justify priority areas of regional policy. The system of criteria and indicators of sustainable development can become an effective tool for managing regional development and ensuring the well-being of current and future generations.

The results of the study can be used to improve the system of strategic planning and monitoring of sustainable development of regions within the framework of state regional policy.

Ключові слова: сталий розвиток регіонів, публічне управління, регіональна політика, індикатори та критерії сталого розвитку.

Key words: sustainable development of regions, public administration, regional policy, indicators and criteria of sustainable development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах соціально-економічного розвитку регіонів особливої ваги набуває концепція сталого розвитку, що ґрунтується на збалансованості економічних, соціальних та екологічних процесів. Глобальні тенденції, такі як урбанізація, зміна клімату, економічні диспропорції та цифровізація, суттєво впливають на розвиток територій, визначаючи необхідність ефективного управління їхнім сталим розвитком.

Забезпечення сталого розвитку регіонів є однією з ключових цілей державної регіональної політики в умовах глобальних викликів сучасності. Водночас сучасний стан регіонів в Україні та світі демонструє неоднорідність і нерівномірність впровадження принципів сталого розвитку, що зумовлює потребу в уніфікованих підходах до оцінки ефективності реалізованих політик.

Різноманіття критеріїв та підходів оцінювання ефективності механізмів публічного управління ускладнює визначення чітких показників для ухвалення управлінських рішень. Це обґрунтовує необхідність формування системи критеріїв та індикаторів оцінки ефективності сталого розвитку регіонів, яка дозволить проводити комплексний аналіз регіональних політик та сприятиме вдосконаленню публічного управління, підвищенню якості життя населення та забезпеченню гармонійного розвитку територій у довгостроковій перспективі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасний науковий дискурс містить вагомий дослідження в теорії публічного управління сталим регіональним розвитком. Теоретико-методологічні засади розвитку регіонів представлені в роботах таких вчених як О. Баталов, Я. Жаліло, В. Засадко, Л. Масловська та ін. Вивченням складових елементів забезпечення сталого розвитку регіонів займалися О. Бобровська, Г. Возняк, І. Драган, Н. Сментина, М. Тен Брінке, О. Фелорчак, та ін. Аналізу концепцій та моделей сталого розвитку присвячені праці А. Гарітої, В. Гура, Р. Лакалле, Л. Масловської, Н. Мельниченко, О. Мельниченко та ін.

На думку української дослідниці Н. Сментини, під сталим розвитком регіону слід розуміти "процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик регіональної соціо-еколого-економічної системи, спрямований на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь в регіоні на основі збалансованого та взаємоузгодженого використання наявного потенціалу (виробничого, трудового, фінансового, науково-технічного, інформаційного та ін.)" [7, с. 7]. Тобто сталий регіональний розвиток передбачає паритетність економічного, соціального та екологічного вимірів розвитку певної території, їх взаємопов'язаність та взаємообумовленість.

Подібний комплексний підхід застосовує німецька вчена М. Тен Брінке, яка виділяє п'ять ключових складових сталого розвитку регіону, а саме: 1) динамічна та конкурентоспроможна регіональна економіка на основі

інновацій та ефективного використання ресурсів; 2) високий рівень якості життя, соціальної справедливості та згуртованості місцевих спільнот; 3) збереження природного капіталу та довкілля для теперішніх і майбутніх поколінь; 4) відповідальні та інклюзивні регіональні інституції в інтересах сталого розвитку; 5) збалансована просторова організація регіону та інтегрований розвиток міст і сільських територій [4]. Ці складові відображають багатовимірність концепції сталого регіонального розвитку та необхідність застосування інтегрованого підходу до управління регіональним розвитком.

Сучасні наукові дослідження роблять значний внесок у розвиток публічного управління сталим регіональним розвитком. Водночас актуальним залишається питання вибору ефективних механізмів публічного управління сталим регіональним розвитком, що зумовлює необхідність проведення додаткових розвідок з метою визначення критеріїв та індикаторів оцінки сталого розвитку регіонів.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає у дослідженні підходів до оцінки ефективності публічного управління регіональним розвитком і формування системи індикаторів та критеріїв сталого розвитку регіонів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В процесі становлення теорії сталого розвитку українські науковці Л. Масловська та В. Гура у своєму дослідженні наголошують на важливості пошуку ефективних моделей регіонального розвитку, які б забезпечували гармонійне поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та захисту навколишнього середовища [5, с. 25]. Сталий регіональний розвиток передбачає органічне поєднання та збалансованість економічної, соціальної та екологічної складових, їх інтеграцію в єдину систему на основі інноваційних підходів та механізмів. При цьому важливо враховувати специфіку кожного конкретного регіону, його ресурсний потенціал, структурні особливості економіки, рівень соціально-економічного розвитку, екологічну ситуацію тощо.

Ключовими передумовами досягнення цілей сталого розвитку на регіональному рівні є розбудова багаторівневих систем управління за участі всіх зацікавлених сторін, узгодження стратегічних пріоритетів на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також застосування сучасного інструментарію смарт-спеціалізації в процесі стратегічного планування регіонального розвитку.

З точки зору іспанських вчених А. Гаріта та Р. Лакалле, концепція сталого регіонального розвитку ґрунтується на принципах інтегрованості, інклюзивності та інноваційності. Інтегрованість передбачає врахування багатовимірності процесів регіонального розвитку, міжсекторальну координацію та синергію різних регіональних політик. Інклюзивність акцентує на залученні всіх зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень щодо розвитку регіону та забезпеченні справедливого розподілу його результатів. Інноваційність означає ви-

користання нестандартних креативних підходів до вирішення проблем регіонального розвитку на основі нових знань та технологій [2, с. 143]. Дотримання цих принципів є важливою передумовою ефективного публічного управління в процесі реалізації моделі сталого розвитку на регіональному рівні.

Публічне управління має забезпечувати комплексний підхід до створення сприятливих інституційних, економічних, соціальних та екологічних рамок умов для сталого зростання регіонів у довгостроковій перспективі. Це вимагає стратегічного бачення, адаптивності та гнучкості в управлінні регіональним розвитком, а також широкого суспільного діалогу та партнерства за участі всіх зацікавлених сторін.

Ефективне управління сталим розвитком регіонів потребує наявності науково-обґрунтованої системи критеріїв та індикаторів для вимірювання прогресу на шляху до досягнення цілей сталості. Як зазначають українські дослідники О. Мельниченко та Н. Мельниченко, "формування системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку є важливим інструментом для оцінки стану та динаміки розвитку регіонів, визначення факторів впливу на регіональний розвиток, обґрунтування стратегічних пріоритетів та моніторингу ефективності управлінських рішень у сфері регіональної політики" [6, с. 57]. Без надійної та релевантної системи вимірювання прогресу неможливо забезпечити ефективність та результативність регіональної політики сталого розвитку, а також оцінити її вплив на якість життя місцевих громад та стан навколишнього середовища.

У світовій практиці існують різні підходи до формування систем критеріїв та індикаторів сталого розвитку на регіональному рівні. Одним із найбільш відомих є підхід, запропонований Комісією ООН зі сталого розвитку (КСР ООН), який передбачає використання комплексу індикаторів, згрупованих за чотирма вимірами сталості: соціальним, економічним, екологічним та інституційним. Система індикаторів КСР ООН включає понад 140 показників, які дозволяють оцінити прогрес країн та регіонів у досягненні Цілей сталого розвитку [1]. Ця система має рамковий характер і може бути адаптована до специфічних умов та потреб кожної країни чи регіону. Вона охоплює широкий спектр аспектів сталого розвитку, таких як боротьба з бідністю, забезпечення продовольчої безпеки, охорона здоров'я, якісна освіта, гендерна рівність, доступ до чистої води та санітарії, відновлювана енергетика, гідна праця та економічне зростання, інновації та інфраструктура, зменшення нерівності, сталий розвиток міст і громад, відповідальне споживання і виробництво, боротьба зі зміною клімату, збереження морських та наземних екосистем, мир та справедливість, партнерство заради сталого розвитку тощо.

Інший підхід до розробки критеріїв та індикаторів сталого розвитку регіонів базується на концепції "триєдиного підсумку" (triple bottom line), яка передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів розвитку. Відповідно до цього підходу, ключовими критеріями сталого розвитку регіону є:

1. Економічна ефективність та конкурентоспроможність: оцінюється на основі таких індикаторів, як

валовий регіональний продукт (ВРП) на душу населення, продуктивність праці, частка високотехнологічних галузей у структурі економіки, обсяг інвестицій в основний капітал, рівень інноваційної активності підприємств тощо. Ці показники відображають здатність регіональної економіки генерувати додану вартість, створювати нові робочі місця, впроваджувати новітні технології та забезпечувати високий рівень життя населення. Водночас, важливо оцінювати не лише кількісні параметри економічного зростання, а й його якість з точки зору інклюзивності, ресурсоефективності та сталості.

2. Соціальна справедливість та якість життя населення: вимірюється за допомогою показників рівня доходів та витрат домогосподарств, стану ринку праці, доступності та якості освіти й охорони здоров'я, забезпеченості житлом, рівня злочинності, задоволеності життям тощо. Ці індикатори дозволяють оцінити рівень добробуту та соціальної захищеності населення, виявити проблеми бідності, безробіття, соціальної ексклюзії та нерівності. Важливим аспектом соціальної сталості регіону є також розвиток людського та соціального капіталу, створення умов для самореалізації та активної участі громадян у житті місцевих громад.

3. Екологічна стійкість та збереження природного капіталу: оцінюється на основі індикаторів якості атмосферного повітря та водних ресурсів, біорізноманіття, площі природно-заповідного фонду, утворення та переробки відходів, енергоефективності, частки відновлюваних джерел енергії тощо [3]. Ці показники відображають стан навколишнього середовища та рівень антропогенного навантаження на природні екосистеми регіону. Вони дозволяють виявити екологічні проблеми та ризики, оцінити ефективність природоохоронних заходів та політики сталого використання природних ресурсів. Екологічна складова сталого розвитку регіону передбачає також формування екологічної свідомості та культури населення, впровадження принципів "зеленої" економіки та чистих технологій.

Поряд із цими базовими критеріями та індикаторами, важливе значення має також оцінка інституційного виміру сталого розвитку регіонів, який відображає ефективність системи публічного управління, якість правового середовища, рівень довіри та соціального капіталу, розвиненість мережі інституцій громадянського суспільства. Для вимірювання інституційної спроможності регіонів можуть використовуватися такі показники, як індекс сприйняття корупції, індекс якості державного управління, кількість громадських організацій на 10 тис. населення, рівень довіри до органів влади тощо. Ці індикатори дозволяють оцінити спроможність інституційного середовища регіону забезпечувати ефективну взаємодію між владою, бізнесом та громадянськістю, створювати сприятливі умови для реалізації потенціалу сталого розвитку.

Слід зазначити, що формування ефективної системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку регіонів має відповідати певним методологічним вимогам. Необхідна чітка релевантність обраних індикаторів, щоб вони відповідали сучасним запитам та наявним

проблемам сталого розвитку регіону. Врахування специфіки території, а саме її природно-ресурсного, економічного, соціального та екологічного потенціалу, а також пріоритетів та цілей встановленої регіональної політики. Важливим є вимірювання та достовірність індикаторів, вони повинні піддаватися кількісній оцінці на основі точних статистичних даних. Це вимагає налагодження ефективної системи збору, обробки та аналізу інформації на регіональному рівні, а також забезпечення її достовірності та співставності. Індикатори мають бути зрозумілими та легкими для інтерпретації як фахівцями, так і широкою громадськістю. Вони мають забезпечувати можливість оцінювання рівень досягнення цілей сталого розвитку, а також виявлення проблемних аспектів, що вимагають підвищеного контролю з боку державних органів та інших зацікавлених сторін. Крім того, показники повинні бути динамічними, тобто відображати зміни та тенденції розвитку регіону упродовж часу. Це передбачає необхідність регулярного оновлення статистичної бази та проведення моніторингу на основі єдиної методології.

Важливою передумовою ефективного функціонування системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку регіонів є налагодження механізмів збору, обробки та поширення необхідної статистичної інформації, а також забезпечення відкритого доступу до неї всіх зацікавлених сторін. Це вимагає модернізації регіональних систем статистики, впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та розвитку потенціалу відповідних інституцій. Крім того, індикатори сталого розвитку мають бути інтегровані в процес стратегічного планування на регіональному рівні та використовуватися для оцінки ефективності реалізації регіональних стратегій та програм. Це дозволить забезпечити орієнтацію регіональної політики на досягнення цілей сталого розвитку та підвищити її обґрунтованість та результативність.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

В ході проведеної розвідки підкреслено важливість забезпечення ефективного регіонального розвитку, що передбачає об'єднання в єдину систему управління інноваційних механізмів та підходів. При цьому акцентовано увагу на врахуванні специфіки кожного регіону, його ресурсного потенціалу, структурних особливостей економіки, рівня соціально-економічного розвитку та екологічної ситуації.

Визначено передумови ефективного управління сталим розвитком регіонів, що полягає в побудові багаторівневої системи управління за участі всіх зацікавлених сторін, узгодження стратегічних пріоритетів на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також застосування сучасного інструментарію смарт-спеціалізації в процесі стратегічного планування регіонального розвитку.

Таким чином обґрунтовано, що формування адаптованої до місцевих умов системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку є важливим інструментом підвищення ефективності публічного управління регіональ-

ним розвитком. Вона дозволяє забезпечити комплексний моніторинг та оцінку прогресу регіонів на шляху до сталості, виявляти проблемні сфери та обґрунтовувати пріоритетні напрями регіональної політики. Водночас, ефективне функціонування цієї системи вимагає тісної співпраці органів влади, наукових установ, бізнесу та громадянського суспільства, а також постійного вдосконалення методології та розширення інформаційної бази для розрахунку індикаторів сталого розвитку регіонів. Лише за таких умов система критеріїв та індикаторів сталого розвитку може стати дієвим інструментом управління регіональним розвитком та забезпечення добробуту нинішніх і майбутніх поколінь.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері передбачають розробку більш гнучких та адаптивних механізмів оцінки сталого розвитку регіонів, що враховуватимуть сучасні виклики, такі як глобалізація, кліматичні зміни та цифрова трансформація.

Література:

1. Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. Third Edition. United Nations, New York, 2007. 93 p.
2. Navarro-Espigares J. L., Martin-Segura J. A., Hernandez-Torres E. The role of the service sector in regional economic resilience. The Service Industries Journal, 2012, 32 (4), pp. 571—590.
3. Sustainable Development in the European Union. Monitoring Report on Progress towards the SDGs in an EU Context. 2020 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 366 p.
4. Zeibote Z., Volkova T., Todorov K. The impact of globalization on regional development and competitiveness: cases of selected regions. Insights into Regional Development, 2019, 1 (1), pp. 33—47.
5. Масловська Л. Ц., Гура В. Л. Теоретико-методологічні засади дослідження сталого розвитку регіонів України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 27 (1). С. 23—26.
6. Мельниченко О. А., Мельниченко Н. О. Критерії та індикатори сталого розвитку регіонів. Державне будівництво. 2020. № 1. С. 57—67.
7. Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика. Одеса: Атлант, 2015. 365 с.

References:

1. United Nations (2007), Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies, Third Edition, United Nations, New York, USA.
2. Navarro-Espigares, J. L., Martin-Segura, J. A. and Hernandez-Torres, E. (2012), "The role of the service sector in regional economic resilience", The Service Industries Journal, vol. 32 (4), pp. 571—590.
3. European Union (2020), Sustainable Development in the European Union. Monitoring Report on Progress towards the SDGs in an EU Context, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
4. Zeibote, Z., Volkova, T. and Todorov, K. (2019), "The impact of globalization on regional development and

competitiveness: cases of selected regions", Insights into Regional Development, vol. 1 (1), pp. 33—47.

5. Maslovska, L. Ts. and Gura, V. L. (2017), "Theoretical and methodological foundations of research into the sustainable development of regions of Ukraine", Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu, vol. 27 (1), pp. 23—26.

6. Melnychenko, O. A. and Melnychenko, N. O. (2020), "Criteria and indicators of sustainable regional development", Derzhavne budivnytstvo, vol. 1, pp. 57—67.

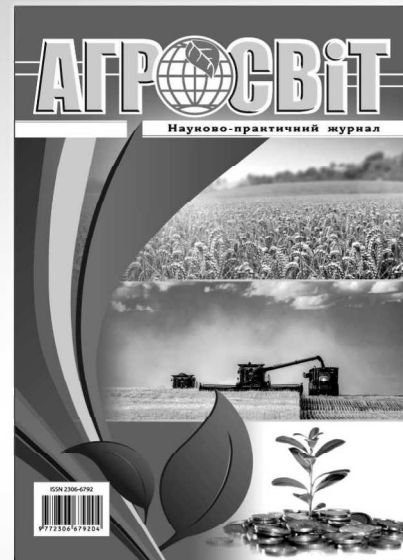
7. Smentina, N. V. (2015), "Stratehichne planuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku na mezorivni: teoriya, metodolohiya, praktyka", [Strategic planning of socio-economic development at the meso level: theory, methodology, practice], Atlant, Odesa, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2025 р.

АГРОСВІТ

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292